

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дсн **Снежана Борисова Попова**, СУ „Св. Климент Охридски“

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки
(Медии и комуникации – Радио и телевизия)
с дисертационен труд на тема: „ЕКСПЕРТНОТО ГОВОРЕНЕ ПО ВРЕМЕ НА КРИЗИ И
КРИТИЧНАТА ФУНКЦИЯ НА ЖУРНАЛИСТИКАТА“,
представен от **Елена Георгиева Фучеджиева**, редовен докторант в катедра „Радио и
телевизия“ на Факултета по журналистика и масова комуникация
с научен ръководител: **доц. д-р Жана Попова**

I. Представяне на докторанта според подадената документация

Елена Фучеджиева е родена в Казанлък през 1983 г. Бакалавър е по „Журналистика“ и е магистър по „Електронни медии“ на Факултета по журналистика и масова комуникация и по „Реторика“ на Философския факултет на Софийския университет. Работила е като журналист в БНТ и Нова ТВ и като пиар специалист. Като редовен докторант на доц. Жана Попова в катедра „Радио и телевизия“ насочва научния си интерес към проблематиката на експертното участие в медиите и журналистическата роля в представянето на експертното знание. Направените от нея публикации са в това изследователско поле.

II. Оценка на качествата на дисертационния текст

Трудът се отличава с добра структура и прегледно съдържание. Разположен е на 272 страници, 107 от които – приложения, които съдържат емпиричния материал на изследването и представляват интегрална част от работата, която многообразно го интерпретира. Организирана е в четири глави, увод и заключение. Библиографията съдържа 98 източника – 37 на български и 61 на английски език.

Актуалност и значимост на разработвания в дисертационния труд проблем

Дисертацията поставя на обсъждане важен за обществото проблем – участието на експертизата в медийната репрезентация на социални процеси. Въпросът за експертите в медиите е често обсъждан на какви ли не равнища, включително на равнището на всекидневното говорене около професионализма на журналистите и медийните политики.

Упреци, често небезоснователни, се отправят в две посоки. Елена Фучеджиева дръзва да се включи в този разговор с научно изследване, което „подостря“ проблема, като го разполага в контекста на криза. Сред достойнствата на труда може да се постави самото центриране на изследването върху медийното поведение, видно във фокуса на журналистическата работа с експертното знание. Как се избират експертите, които формират първите идеи на публиките за ставащото в кризисни ситуации, е водещият изследователски въпрос, чиито отговори отвеждат авторката към обосновани заключения и обобщения.

Проучването на теоретичните източници

Докторантката изгражда стабилна теоретична основа на труда си в първа глава, където изяснява ред важни понятия в търсенето на формулата на „експертност“. Имам всички основания да изразя удовлетворение от този раздел, където присъстват важни разграничения – научно и извъннаучно знание, учени и интелектуалци, експерти и контраексперти, човек от улицата, експерт и добре информиран гражданин, власт и знание, обществено мнение и специализирано мнение и пр. Авторката познава работите на Вебер, Шютц, Бурдийо, Фуко, Лиотар, Райт Милс, Бек и мнозина още, с помощта на които в труда с постоянство се утвърждава идеята за социалното конструиране на експертното знание и за потребността от критично отношение към него. Специални акценти са поставени върху отликата на експерта от интелектуалеца, върху опасностите да бъде използван културният капитал в утвърждаване на социални неравенства. Наборът от идеи и дистинкции позволява на Фучеджиева да очертае специфичните черти на експерта сред основните групи носители на знанието в медиите – експерти, учени, интелектуалци и добре информирани граждани.

Отново много прецизно докторантката преминава през дефинициите на криза чрез текстове на ред учени, сред които и български изследователи, като закономерно се насочва към критическата функция на журналистиката – тематика, заложена още в заглавието на дисертационния труд. Акцент тук е поставен върху възгледите на Майкъл Уолзър за отстранеността като конституираща критическото гледане позиция. Представени са вижданията за критическата позиция на български автори (Деянова, Знеполски Б.), закономерно важен изследовател тук е и Жана Попова с нейните конкретни изследвания на кризи и на поведение на медиите, притискани от различни фактори и институции. Теоретически изведените ракурси на темата за експертността в медията присъстват под една или друга форма в последващия анализ, където на базата на емпиричния материал се изработват редица актуални интерпретации.

Постановка на изследването, операционалност на методите

Целта на авторката да изучи функционирането на понятието „експертност“ в медиите предопределя направените изследователски избори. Изборите на медии и на кризи са точно прицелени: трите големи телевизии, адресиращи масова аудитория, и двете мащабни кризи – Ковид19 и войната в Украйна. И в двата случая изказванията на експертите, участвали в предавания на избраните медии, са тиражирани впоследствие и могат да бъдат определени като влиятелни.

Медийното съдържание е изучено пълноценно: чрез регистриране/кодиране на всички участия (без повторенията) на коментатори, обявени от журналистите като носители на експертиза и на важна информация – в интервюта, коментари и официално разпространени становища. Внимание заслужава изборият за проследяване период – първите 24 часа на, съответно, 8 март 2021 и 24 февруари 2022 година. Такъв избор би могъл да предизвиква съмнения, но в случая може да се оцени като добър по две причини: 1. При такова ограничение за анализ могат да се вземат всички появи на специалисти, представени като експерти, без да се прилагат допълнителни критерии за селекция; 2. В първите свои 24 часа Ковид кризата вече е определена от СЗО като инфодемия, появили са се въплътени и основните визии, които впоследствие ще спорят дълго и дори до днес; В първия ден на войната в Украйна назоваванията „военна операция“ и „война“ вече влизат в схватка, от която някои и днес не се отказват. (Впрочем показателността на първите 24 часа вероятно може да се търси и потвърждава при определен тип кризи и това би било изследователски и методологически ценно.)

В глави трета и четвърта на дисертацията изследователската оптика се разширява чрез анализ на систематизирана чрез интервюта информация. С включването на този изследователски метод определени и вече изведени съдържателни характеристики на експертното присъствие в медията се поставят във връзки с тяхното осмисляне от страна на журналисти и на експерти. Отправените в две посоки изисквания са систематизирани и съпоставени. Саморефлексията на журналистите става база за обобщения около професионалните подходи при избора на събеседници; вижданията на експертите очертават представа за проблемните полета в комуникацията с журналистите.

Резултати от анализа; заключения

В хода на анализа авторката формулира много и интересни резултати. Откроявам тук най-съществените от тях, които се отнасят както до изучените медии, така и, по-широко, до медийните практики с експертизата като цяло.

Дисертацията изяснява връзката между лансираното от общопрофилната медия с широк адрес експертно тълкуване и традиционната (далече не само за тази медия) ориентация към утвърденото и познатото – към представителите на институциите и главно към легитимирани в публичността експерти. Авторката убедително доказва хипотезите си: в стремеж към „сигурна“ информация, в ситуация на криза журналистите действат всъщност по навика си и не „търсят“ определена експертност, а осигуряват експертност, добивана по законите на рутината и случайността. Тази експертност авторката нарича „частична“ – експертност, основана на принадлежност и социална репутация, при което популярността може да застава над надеждността и достоверността. Специално внимание заслужава още един ракурс от анализа – при очертаната картина е налице хранителна среда за т.нар. „нов тип експерти“, производители на „шумно оповестявани кратки „становища“, конкуриращи официалната обоснована експертиза.

Сред аналитичните заключения попада и изясняването на мястото на журналиста-коментатор – като интелектуалец, способен да говори критично, но без да престава да бъде играч в комуникационното поле. Оценено е участието на политиците, по подразбиране винаги активно, и на добре информирания гражданин, присъстващ в медиите главно в ролята на очевидец. Критично е оценена практиката на партии и организации да договарят „информационно обслужване“, добивайки правото те сами да определят експертите, които ще говорят по определени въпроси пред медиите.

Преценявам като важна и заслужаваща проследяване в перспектива лансираната типология на експертите, придружена от щрихиране на техните образи. Очертават се фигури на неинституционални експерти, политически ангажирани експерти, журналисти-коментатори в позиция на интелектуалци и др. Най-ясно укрепват образите на „институционалния експерт“ в Ковид кризата и на „бившия“ експерт („приналежащ към миналото на институция“) при коментирането на войната в Украйна (и други подобни събития). Редица заключения в дисертацията предполагат проследяване в бъдещи изследвания.

За целта на рецензията тук бих обобщила така: докторантката убедително показва експертното говорене в медиите като предимно доминирано от субективността – от субективните преценки на журналиста и субективния аспект на знанието, приоритизиращ не него самото, а неговия „носител“. С работата си докторантката участва във важната дискусия

за потенциала на медиите да разбират и обясняват света, устоявайки на инерциите, които ги правят съучастници в безкритично „изковаване“ и „отглеждане“ на авторитети.

III. Приноси на дисертационното изследване

Приемам приносите, формулирани от авторката, тъй като те кореспондират с качествата на дисертационния труд, както аз ги виждам.

Работата допринася за дефинирането на понятието „експертно знание“ чрез разполагането му контекста на публичната комуникация във време на криза.

Приложен е продуктивен изследователски подход, който осигурява многомерен поглед към експертизата в медиата и по този начин разкрива неизучени аспекти в отношенията между основни действащи лица в общественото обсъждане.

Дисертацията установява и интерпретира изменения в представата за критична функция на журналистиката в условия на кризи с мащабите на пандемия и война.

Изработените от докторантката критерии за отразяване на кризи със средствата на експертно участие са едно от практико-приложните допринасяния на труда. Ще добавя, че съдържащата се в него информация, почерпана чрез интервютата с журналисти и експерти, е от голяма практическа полза за медиите.

IV. Бележки и препоръки

След предварителната защита трудът е претърпял редакция, отчела основните направени препоръки. Бележките като цяло бяха главно по поднасянето на изследователските резултати. По-ясно са обяснени изследователските процедури и значително по-прегледно е поднесена информацията, произведена чрез тях. Забелязва се по-доброто взаимно проникване на теоретичната и аналитичните части и това е повишило качеството на текста.

Макар в публикациите си докторантката да докладва информация, получена чрез интервютата с журналисти и експерти, бих препоръчала публикуване на още текстове, осмислящи резултатите от приложената двупосочна изследователска оптика. Нови публикации биха позволили разполагането на заключенията в по-широкия контекст на медийните практики с експертизата и би умножило практико-приложните ефекти на труда. Към проблематиката на обсъжданата тук дисертация интерес имат както професионалните журналисти, така и други участници в публичното говорене.

Качества на автореферата

Авторефератът е в обем на 31 страници с библиографията и е в пълно съответствие с текста. Преценявам го като информативен и изчерпателен.

V. Публикации

Елена Фучеджиева е публикувала три статии по темата на дисертацията си в научните издания „Медиалог“ и „Семинар БГ“. В тези статии са обнародвани основните резултати от дисертационното изследване. Представената справка за изпълнението на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАС на РБ сочи, че изискванията са изпълнени.

VI. Заключение

Дисертацията на Елена Фучеджиева има всички качества на актуален и задълбочено разработен дисертационен труд. В нея са показани високо ниво на владение на литературата в изучаваната област и изследователски качества в събирането, обобщаването и интерпретирането на оригинален емпиричен материал. Трудът е изцяло самостоятелно постижение и съдържа научни и практико-приложни приноси.

Всичко това ми дава основание да **подкрепя присъждането на ОНС „доктор” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Медии и комуникации – Радио и телевизия) на ЕЛЕНА ГЕОРГИЕВА ФУЧЕДЖИЕВА.**

Дата: 14 март 2024

Рецензент:

(проф. д-р Снежана Попова)